

bodemo pa tudi stalne zveze, da pridemo v dotiko z merodajnimi faktorji, tako, da se ministrstvo v bodoče ne bode moglo sklicevati na to, da niso informirani.

Tako bodemo tudi skušali paralizirati ona uradna poročila, ki prihajajo, tako se govori, iz Ljubljane in Gradca na Dunaj, in ki, tako se pravi, slovenski stvari toliko škodujejo.

Izprevideli ste torej, gospoda moja, da je taka organizacija za odvetniški stan popolnoma sposobna spraviti naše tendence v enoto in sistem in to bode dovedlo našo pravično stvar do gotove zmage prej ali slej.

To pa moram naglašati, da bode društvo stalo na strogi objektivnosti, nastopalo bode, ako treba, proti uradom, ne proti osebam, osebnosti nas ne brigajo in tudi vsakdanja politična borba ni naša stvar. Le tako si bode pridobili kredit.

Simpatij, gospoda moja, si pri naših nasprotnikih sicer ne bode pridobili, pač pa spoštovanje, in spoštovanje je več vredno kot simpatija.

Danes, ko krstimo naše društvo, vam priporočam kot najboljšo geslo:

»Neminem laede! neminem time!«

(Dolgo trajajoče burno odobravanje.)

Za ravnopravnost na slovenskem Koroškem.

I.

(Poročilo dra. F. Müllerja na II. odvetniškem shodu v Ljubljani dne 25. oktobra 1903. I.)

Ni še minulo pet let, odkar je na zadnjem odvetniškem shodu gospod poročevalec iz Koroške dr. Kraut omenil, da se pri sodiščih na Koroškem ravnopravnost slovenščine teoretično nekako priznava, samo v praksi je nekoliko slabše. To je bilo tedaj in jaz se še sam spominjam, da se je bilo treba večkrat pritožiti radi kršenja jezikovne ravnopravnosti pri naših sodiščih, toda te pritožbe so imele tudi uspeh — in če

so se slovenščine več ali manj nezmožni uradniki kedaj protivili slovenskemu uradovanju, storili so to, priznavajoči pravice slovenskega jezika, v obliki prošnje, češ, da so slovenščine premalo vešči.

To gotovo niso bile slovenskemu uradovanju posebno ugodne razmere in vendar se nam zdijo dandanes, kakor nekake lepe sanje.

Dandanes v napredka polnem dvajsetem stoletju, ko se človeško pravo, humaniteta poveličujejo v nebrojnih človekoljubnih institucijah, — ko človekoljubni nazori prodirajo tudi že v razne zakone, dandanes se krši v tem delu naše domovine najprimitivnejša in najnaravnejša človeška pravica, govoriti pred sodiščem, se zagovarjati in zahtevati pravico v svojem materinem jeziku, ki je človeku najbolj znan in prikladen. Mesto da bi se narodnostni boj ublažil, doprinašajo mu celo javni uradi novo netivo in vedno iznova se mora slovensko ljudstvo boriti za bore male pravice, ki so mu po zakonu in pravu že bile zajamčene.

Pod sodna okrožja na slovenskem delu Koroške spada več kot 100.000 Slovencev, ki stanujejo v kompaktnih masah. Član XIX. drž. osnov. zak., večje število ministrskih naredeb in praksa ugotovili so ravnopravnost slovenskega jezika tudi pri sodiščih s slovenskim in mešanim prebivalstvom na Koroškem; zadnji dogodki pa kažejo, da se danes vkljub vsemu temu sistematično premišljeno in dosledno zanikuje vsaka pravica slovenskega jezika pred sodiščem. Slučaji, na katere se naslanjam, so vam gotovo po večini znani, dovolite mi torej, da jih le nekaj in na kratko označim.

1. Pred okraj. sodiščem Velikovec, v katerem okrožju stane 22.226 Slovencev in le 5365 Nemcev, se meseca avgusta t. l. v pravni stvari Cb III/3 ni mogla vršiti obravnava, ker je dotični sodnik izjavil, da pri tem sodišču ni najti nobenega slovenščine zmožnega sodnika. Ta zadeva se je potem poravnala izvenpravnim potom.

2. Pred istim okrajnim sodiščem vršila se je meseca septembra neka kazenska obravnava (U 327/3); navzlic protestu obdolženca se je samo nemško protokoliralo in nemško obravnavalo. Ker se je pa dotični Slovenec, samo pro foro eksterno

povem, da je bil pristen Korošec, vzlic temu slovensko zagovarjal, bil je poklican neki kancelist za tolmača, akoravno je bil neprisežen, in je obdolženec temu ugovarjal.

3. Če mogoče, še bolj drastičen slučaj pripetil se je koncem septembra pri c. kr. okrajnem sodišču v Rožeku, v čigar področju stanuje po zadnjem ljudskem šteju iz 1900. leta 7414 Slovencev in samo 1060 Nemcev. Menda mi ni treba razlagati, kako se šteje pri nas na Koroškem, in vkljub temu ima ta okraj 7krat več Slovencev, nego Nemcev. Pri tem sodišču je šel sodnik tako daleč, da je navzlic temu, da sta bila tožitelj in toženec Slovenca, da je bila tožba in nje rešitev slovenska, kratkomalo takoj ob pričetku razprave sklenil, da se bo nemško obravnavalo, protokoliralo, to pa radi tega, ker — čujte in strmite — on, kot sodnik, ni večš slovenščine, med tem, ko je zastopnik tožiteljev, kakor je sodno znano, večš nemščine. Ko se mu pa zastopnik tožiteljev le ni udal, pretil mu je najprej z resnimi posledicami, potem pa poklical nekega kancelista za tolmača, čeravno le-ta ni bil kot tak zaprisežen. Navzlic protestu skušal je obravnavati z njegovo pomočjo, samo da je kancelist pri tem tolmačenju opešal in izjavil, da zna premalo. A naš sodnik je znal tudi v tem slučaju imenitno varovati ugled sodišča. Kratkomalo prenese obravnavo, češ, da bo poiskal drugega tolmača — stroške pa naloži zastopniku tožitelja, ker je on s tem, da se je branil nemško govoriti, zakrivil preložitev obravnave. To je suho dejstvo, a zastonj iščem po izrazu, katerega bi naložil takemu postopanju.

4. A gremo dalje: Okrožje c. kr. sodišča Svinec veljalo je do sedaj vedno za okrožje z jezikovno mešanim prebivalstvom in pri zadnjem ljudskem šteju so našeli v eni občini še kompaktno stanujoče Slovence. Navzlic temu je zavrnilo koncem septembra tamošnje c. kr. okrajno sodišče slovensko tožbo Slovenca proti Slovencu, češ pri okr. sodišču Svinec je zgolj nemščina sodni jezik.

5. Vzklicni kazenski senati pri celovškem deželnem sodišču so tudi samo za slovensko govoreče stranke zastavljeni deloma s svetniki, ki ne razumejo slovenski; tako se je n. pr. 1. okt. vršila obravnava, pri kateri sta bila zmožna slovenščine samo 2 sodnika. Če sodnik slovensko stranko razume ali ne, to se torej ne vpraša; ako se pa ve, da zna stranka tudi malo nemško,

se ji čisto navadno s sodnim sklepom prepove govoriti slovenski. Tudi to se je zgodilo v zadnjem času pri c. kr. okrajnem in deželnem sodišču v Celovcu. Kar je zaman poskušalo graško nad-sodišče v gotovo bolj nemškem mestu kakor je Celovec, se upajo z mirno vestjo proizvajati sodišča na slovenskem Koroškem.

Da se seveda tudi druge, kakor slov. eksekucijske vloge rešujejo le nemško, omenjam le mimogrede: taki in enaki slučaji se dogajajo dan za dnevom na slovenskem Koroškem, na ta način se daje brca narodnim pravicam — o teh že sploh ni možno govoriti — ne, brca se daje najprimitivnejšim človeškim pravicam. To pa navzlic členu XIX. drž. osnov. zakona, navzlic temu, da se je že z ministrsko naredbo z dne 29. okt. 1850., št. 13.553, proglasilo v dež. zakoniku za Koroško slovenščino za »sodni jezik«.

Dalje je pa bila istotaka raba slovenščine v slovenskih in jezikovno mešanih okrajih vojvodine koroške zagotovljena, še predno je bila nje enakopravnost ustavno zajamčena, z naredbami pravosodnega ministrstva z dne 15. marca 1862. št. 865, z dne 10. okt. 1866. št. 1861., z dne 5. sept. 1867. št. 8536/9396.

Četudi je potem člen XIX. drž. temeljnega zakona odstranil v tem oziru vsakoršni dvom, se je z naredbo pravosodnega ministrstva z dne 18. aprila 1882. št. 20.513 ex 1881, ki je tudi za slovenske dele Koroške izrecno veljavna, naročilo, da je prejšnje jezikovne naredbe vedno bolj ekstenzivno vporabljeni. Posebno poudarja in naroča ta naredba, da se uporaba slovenskega jezika ne sme več smatrati samo kot pripomoček v sili (namreč samo tedaj, če stranka nemško zna), — ampak kot zajamčena pravica. Ta odstavek pač jasno dovolj prepoveduje sodnikom — mučiti stranko in uplivati na njo z izpraševanjem, če li zna par besedic nemško ali ne.

To so pojasnile še naredbe pravosodnega ministrstva z dne 21. julija 1887. št. 12.118, z dne 11. junija 1888. št. 6556, z dne 20. marca 1889. št. 5340 in specialno za deželno sodišče v Celovcu z dne 24. novembra 1895. št. 20.486.

To so torej zakoniti predpisi, na katere so bila do sedaj vezana sodišča v slovenskih okrajih Koroške; razen tega je § 13. obč. sod. r. z dne 1. majnika 1781. zb. prav. zak. štev. 13 še vedno pravoveljaven in tudi novi civilni pravdni red vsled

principov ustnosti in neposrednosti postopanja kar naravnost zahteva daljno razširjenje slovenskega uradovanja.

Pri sodiščih Celovec, Borovlje, Rožek, Beljak, Šmohor, Podklošter, Trbiž, dalje Velikovec, Dobrlavas, Železna Kaplja, Pliberk, Svinec in Št. Pavel je bila pravica slovenskega uradovanja v praksi že pripoznana in so se pri večini teh sodišč opetovano že vršile docela slovenske obravnave popolnoma mirno in enostavno. Ako se dajo sedaj slovenščini take brce, se pravi to pač: s silo vlačiti politiko v sodno dvorano in odvzeti ljudstvu vsako zaupanje v nepristranstvo in pravico. Tako postopanje razburja in poostruje politični boj v času, ko nam je bolj kot kedaj potreba miru in sprave. Takšno postopanje odtuja narode in poveča že itak veliki propad med njimi še bolj, skratka: takega postopanja ne moremo dovolj ožigosati. Kako tako postopanje slovensko ljudstvo demoralizuje, kaže marsikak slučaj.

Opetovano se je že pripetilo, da slovenska stranka, ki naroča prej zastopniku slovensko zastopanje, na nemško izpraševanje sodišč začne se ubijati z nemščino in dá tako povod nemškemu protokoliranju. Pred nekaj dnevi se je zgodil v Celovcu sličen slučaj, in ko potem zastopnik vpraša stranko, zakaj se je trudila z nemščino, ko ji vendar materni jezik lažje teče, mu odgovori: »Veste, za drugikrat!« Da, za drugikrat — zamere se boji pri sodniku in to je za sodnika slabo znamenje. Izvestni gospodje in nemško-radikalni časniki imenujejo sicer take slučaje blamaže slovenskih zastopnikov, v svoji — recimo — kratkovidnosti pa ne morejo ali nočejo opaziti, da ravno tisti ljudje, ki se, čeravno ne znajo dobro nemško, sodniku podajo, in se z nemškim govorom trudijo — sodnika in njegovo postopanje najbolj obsodijo s tem, da mu nekako pravijo: jaz se te bojim; če slovensko govorim, znaš ti soditi krivično. To je blamaža sodnika — in slabo znamenje za naše toliko hvalisane sodne razmere.

Z ugovori nekaterih radikalno-nemških kričočev, da koroški Slovenci pismene slovenščine ne razumejo, da na Koroškem pismena slovenščina ni v deželi navaden jezik, ker se ne ujema z ondotno govorico, se ne bom pečal, ker so tako obrabljeni, stari in bedasti, da se nam tisti, ki morajo to čitati in poslušati, samo smilijo. Najboljši odgovor je dal tem kričačem slovenski poslanec

Grafenauer v deželnem zboru v Celovcu s tem, da jim je prečital dolgi slovenski volilni oklic, katerega so izdali radikalni Nemci sami za nemško mesto Celovec in okolico, in sicer v popolnoma pravilni pismeni slovenščini.

Tedaj je bila torej slovenščina in celo pismena slovenščina v mestu Celovcu navaden jezik, takrat ni trpel takoimenovani nemški značaj Celovca?! Ni torej sedanje razburjenje nekaterih nemških kričočev zgolj politično komedijantstvo!

Glede oporekanja, da prebivalci Koroške pismene slovenščine ne umejo in da ta zaradi tega ne more biti v deželi navaden jezik, dovoljujem si samo kratko omeniti, da se je slovenski idijom na Koroškem prišteval vedno k slovenščini in da so se glasom ljudskih štetij oni prebivalci Koroške, ki govorijo koroško-slovensko narečje, prištevali vedno k Slovencem.

Poleg tega se poučuje v slovenskih in utrakvističnih ljudskih šolah in istotako na celovski in beljaški gimnaziji ter celovškem učiteljišču pismena slovenščina po slovenskih učnih knjigah, ki so za te šole na Koroškem aprobeirane od visokega c. kr. načelnega ministrstva.

Na Koroškem je mnogo denarnih zavodov in več občin, pri katerih se uraduje izključno v pismeni slovenščini. Na Koroškem je precej čitalnic in pevskih zborov, kjer se čita in poje v pismenem slovenskem jeziku; v Celovcu ima svoj dom slovensko društvo, kateremu Nemci nimajo para, namreč družba sv. Mohorja, ki samo na Koroškem razpošlje svojim več kot 6000 broječim udom nad 36.000 slovenskih knjig; v Celovcu izhaja časnik »Mir«, ki ima svoje naročnike ponajveč na Koroškem v tisočernih eksemplarih, skratka: slovenščina je bila v deželi navadni jezik in je; preko tega dejstva pomaga le zlobnost ali nevednost.

Manever, katerega mislijo uprizoriti izvestne glave, je jako prozoren. Pismena slovenščina ni v deželi navaden jezik, torej nima nikjer nobene pravice. Tako modruje glavni akter čisto resno v neki vlogi na c. kr. deželno sodišče v Celovcu. V deželi navadni jezik, za katerega pa še ni iznašel imena, ker »vindiš« imenujejo slovenščino tudi v obče, je jezik zase. (Torej je v Avstriji še več jezikov. Uboga Avstrija!) Čeravno pa je to jezik

zase, ni kodificiran in se ne more rabiti pri sodiščih. Pravico sodnega jezika ima po tej logiki edinole nemški jezik.

Nas seveda čisto nič ne briga, kako se ti ljudje med seboj zabavajo, nam je tudi vseeno, če imenujejo med sabo ministrske ukaze »cunje«, kakor je to storil pred kratkim nemškonacionalni profesor v deželnem zboru koroškem, toda pri sodiščih, tam, kjer se gre za blagor, za srečo in nesrečo slovenskih strank — tam ne pustimo uganjati takih predpustnih šal.

Označil sem, kako postopajo sodišča na Koroškem; ne morem pa drugače kakor trditi — da se to podpira z višjega mesta v Gradcu in to v prvi vrsti pri imenovanjih. Tudi v tem oziru se dela s slovensko Koroško — kakor s kako prusko provincijo. Ne mine imenovanje, katero bi ne bilo nov udarec ravnopravnosti. Že prej sem omenil par sodišč, katerih okrožja so po ogromni večini slovenska, in vendar so sodni uradniki absolutno nezmožni slovenskega jezika.

Tako je v Pliberku — sodni okraj je skoraj docela slovenski — slovenščine docela nezmožen adjunkt, takisto v Dobrli vesi. V Beljaku — sodni okraj je mešan — ni nobenega slovenščine zmožnega sodnika in tudi v Borovlje je bil imenovan sodnik, ki ni večč slovenskega jezika. Pri deželnem sodišču v Celovcu sta samo en nadsvetnik in en svetnik slovenskega jezika v pisavi in besedi popolnoma večča, med tem ko dva pač slovensko razumeta, a pisave nista zmožna, dva pa, akoravno sta kvalificirana za slovenščino, je ne umeta. Še slabše je pri okrajnem sodišču v Celovcu.

In tako vidimo pač po celi deželi nastavljene uradnike, ki so kvalificirani za slovensko uradovanje, toda le — na papirju. V praksi uradujejo slovensko tako, da izjavljajo, da nič ne znajo, in z nalaganjem stroškov in s sodnimi sklepi skušajo doseči nemško uradovanje.

Tako je sedaj, preskrbljeno pa je v tem oziru tudi za prihodnost.

Tudi pri celovškem dež. sodišču je justična uprava osnovala vzgojevališče za jezikovno kvalifikovane nemške uradnike, tako imenovane »Schwindelkurse«, ki strašijo posebno na Štajerskem.

Nemški gospodje, ki obiskujejo kurz za slovenščino, so kmalu razumeli, za kaj se gre. Za poskus učenja slovenščine so

jim na razpolago uradne ure in nagrade od 200—300 K. Kako lahko se toraj dobi kvalifikacija za slovenski jezik, posebno ker jih poučuje učitelj, ki niti zato ni izkušen, in ki je izdal neko slovensko-nemško vadnico za ljudsko šolo, katero je moral potem slovenski profesor javno popraviti. To so po tem sistemu bodoči, za slovensko uradovanje kvalificirani sodniki! Da je teh slovenščina nerazumljiva, rad verjamem, in da si bo kmet, če zna le deset besed nemško, pomagal rajši s temi in s prsti, to je tudi umevno! Taki gospodje pač pačijo naš jezik semtertja na gorostasen način; to ni nobeno jezikovno znanje, — to je neka od njih sproti ustvarjena brozga, katere res slovenski kmet ne more razumeti. (Klici: To je tista novoslovenščina!)

Nekaj se mi pa, slavna gospoda, pri vsem tem postopanju vidi najgrše in to je neodkritosrčnost in hlimba, ki vse to preveva. Na eni strani tisti humbug s slovenskimi mesti, na katera bi moral priti le slovenščine popolnoma zmožen sodnik, katera pa zasedajo po večini gospodje, ki so kvalificirani le na papirju. Na drugi strani kurzi — za pomnoževanje slovenščine zmožnih uradnikov, v resnici pa samo štipendije za nemške avskultante in nekako vrata za najlepša mesta — in to vse, ne da bi se od obiskovalcev za to kaj zahtevalo. Na Dunaju se bo poslancem odgovorilo: »ta gospod je kvalifikovan« — na Koroškem pa bo zapovedal isti gospod slovenski stranki: Ti moraš nemško govoriti, ker jaz slovensko ne znam itd.

Takšne so torej justične razmere na Koroškem in občudovati moramo tistega, ki v interesu svojih strank in v interesu vobče neutrudljivo zahteva to, kar je koroškimi Slovincem že zajamčeno po praksi, v zakonu in naredbah. Smešen je v tem oziru ugovor, da on ne pozna Koroške in torej le usiljuje tuje nazore. On ne, — on se je že šolal na Koroškem, izvršil tam sodno prakso in pozna v večletnem občevanju tamošnje ljudstvo bolj, kakor marsikateri nemški »privandranec«. Sicer pa justična uprava naj nikari ne misli, da bo ostal sam, da ga more onemogočiti; ne glede na to, da stojijo za njim vsi slovenski odvetniki, vse slovensko ljudstvo, je pripravljeno že par drugih odvetniških moči, ki bodo v kratkem zasedle razne slovenske kraje. Tudi ti bodo zahtevali isto, kar sedaj dr. Brejc, ker so to naravne in že davno uveljavljene in zajamčene nam pravice. Mi

tirjamo te pravice in ne bomo odnehali, dokler se nam ne ugodí! (Dolgo trajajoče ploskanje.)

II.

(Govor dra. J. Brejca, odvetnika v Celovcu.)

Samo par kratkih besedi mi dovolite dostaviti koroškemu referatu, ki ste ga ravnokar slišali.

Ko sem g. dru. Müllerju dajal podatke za njegovo izvrstno poročilo, nisem bil še čisto brezpraven, temveč se je splošno v jezikovnem oziru z menoj postopalo vsaj prilično in približno tako, kakor glasom poročila g. drja. Hrašovca postopajo štajarska sodišča napram slovenskim odvetnikom. Vsaj govoriti sem še smel slovenski in vsprejemal sem tudi še na slovenske vloge rešitve v slovenskem jeziku.

Danes smo že za etapo nazaj — prišli smo popolnoma na psal!

Izšla je v najzadnjem času **tajna jezikovna naredba** te vsebine, da se s slovenskim odvetnikom, ker notorično zna nemški, in sploh s slovenskimi strankami, ki razumejo tudi blaženo nemščino, nič več ne govori in ne posluje v slovenskem jeziku. (Velikanska senzacija med zborovalci, klici ogorčenja: »Oho!« »Ni mogočel!« »Kaj? ali res?«) in da se govori slovenski samo še s tistimi strankami, ki nemščine prav nič, niti za silo ne znajo! (Klici: »Kdo je izdal tako naredbo?«) Avtorja te tajne odredbe ne vem imenovati — skoraj gotovo pa je graška, tudi njenega datuma ne vem, vem pa in z vso sigurnostjo lahko izpričujem tu pred javnostjo, da je izšla!

Po tej odredbi dobi sodnik — seveda tudi tak, ki mu je slovenščina španska vas — pravico, slovenske stranke inkvirirati in jih glede znanja jezikov preskušati kakor kak profesor jezikov in izreči potem merodajno sodbo tudi in puncto obravnavnega jezika! (Klici: »škandal!«)

Da označena odredba res obstoji, o tem so me poučili dogodki zadnjih dni in opazovanja, ki jih ne morem priobčiti javnosti.

Naj Vam navedem samo par značilnih vzgledov!

Za slovensko posojilnico sem vložil menično tožbo v slovenskem jeziku. Deželno sodišče je izdalo slovenski menični plačilni nalog. Na slovenski izvršilni predlog izdalo je isto sodišče slovensko izvršilno dovolilo, okrajno kot izvršilno sodišče pa slovensko dovolilo prodaje. To je bilo vse po stari že udomačeni praksi. Pred par dnevi pa sem na slovenski ustavitveni predlog v isti zadevi prejel nemški »Einstellungsbeschluss!« — Torej, vsa pravda in vsa eksekucija izključno slovenska do zadnjega, a sklep o ustavitvi brez vsakterega zunajega povoda nankrat nemški!

To je bil prvi slučaj, temu so sledili drugi, tako da danes na koroških sodiščih slovenščina in tudi slovenske tiskovine takorekoč zame ne eksistujejo več.

Ko sem prišel na Koroško, poskusili so z nemškimi vabili, da naj pridem vpogledat akte, ki sem jih rekviriral od zunanjih sodišč. Jaz sem se takoj uprl in gospodom dopovedal, da tako ne bo šlo, in dobival sem odtlej taka vabila v slovenskem jeziku. V zadnjem času pa dobivam zopet samo nemške pozive.

Ni potemtakem dvoma, da imamo tajno, slovenskemu uradovanju sovražno naredbo. V tem prepričanju me potrjuje tudi postopanje uradnikov samih, ki to izpremembo v poslovanju opravičujejo s pritiskom od zgoraj, kojemu da se morajo uklanjati!

S to naredbo pa je ravnopravnost, katero so doslej vsaj še teoretično priznavali, sploh docela in korenito odpravljena, kajti da se hoče govoriti še slovenski s tistimi strankami, ki drugega jezika ne znajo, to ne izvira iz priznavanja ravnopravnosti, temveč je posledica dejstva, ki ga najbrezobraznejša nestrpnost iz sveta spraviti ne more, dejstva namreč, da so še ljudje na Koroškem, ki razun svojega materinega jezika ne znajo nobenega drugega jezika. S takimi ljudmi se mora seveda slovenski — četudi le s pomočjo tolmača — govoriti, ker bi se jih sicer niti zapirati ne moglo. Saj se mora tudi z Lahi govoriti laški, in če pridejo sodišča z Makedonci in Albanci, ki jih je zdaj mnogo v deželi, v dotiko, govoriti se mora ž njimi tudi v njihovem jeziku, ker drugega ne znajo. To pa ni posledica enakopravnosti! Slovenščina je stopila na Koroškem v isto vrsto z laškim, makedonskim in albanskim jezikom,

v vrsto neravnopravnih, v deželi tujih jezikov! (Klici: »Tako je!« »Res je!«)

Gospodje tovariši! Iz povedanega Vam je jasno, kako težaven, obupen je naš položaj na Koroškem. Prosim Vas v imenu trpinov onstran Karavank pomoči, nujne in izdatne pomoči, ker tako ne sme in ne more iti naprej! Zlasti pa Vas prosim, da se izrazite v tem pogledu, kaj je meni storiti v tem boju, kako mi je po Vaši sodbi postopati? Ali naj se bijem nevstrašeno naprej, ali pa naj se umaknem sili in orožje odložim?

Na riziko, ki mi nastane, vsled tega, da se mi nalagajo stroški preloženih razprav in se me na ta način z gmotnim oškodovanjem hoče pritisniti, na to niti ne mislim; pač pa moram misliti na ta slučaj, da me bodo — in to se mi je že namigavalo — radi slovenske govornice disciplinirali in potem, ako se ne bom udal, kot stranko, ki noče razpravljati, kratkomalo kontumacirali (Klici: »To ni mogoče!« »Naj le poskusijo!«) Da, gospoda, pri nas je mogoče vse! In zoper tako postopanje bi ne imel pravzaprav nobenega zadostnega pravnega pripomočka! Zlasti moram vedno misliti na to, da stranke vsled mojega postopanja kake škode ne trpe. Izprošam si torej od Vas, zastopnikov vsega slovenskega odvetništva, direktiv, ker se bojim velike odgovornosti, ki sedaj sloni na mojih ramah, sam nositi, da morda ne zavozim s popustljivostjo ali pa da ne zavozim s preveliko odločnostjo in neomajnostjo. Prosim Vas, da storite v tem pogledu kak formalen sklep ali pa da mi vsaj izjavite svoje mnenje, da bom vedel, kako mi se je ravnati, dokler se viseča vprašanja definitivno in odločno ne rešijo od zgoraj.

In ta rešitev ministrstva nikakor težka ne bo. Potrди in obnovi naj se veljavnost jezikovnih naredb od leta 1862 in 1882 in zabiča sodičem, da se imajo po besedilu, pa tudi po duhu teh naredb ravnati, pa bo voz zopet v pravem tiru.

Gospoda! Ti dve naredbi in zlasti ona iz leta 1882. ste vobče premalo poznani. Redko kdo ju pozna po celi njuni vsebini. Naredba iz leta 1882. je velepomembna za nas, ne toliko po meritorni njeni vsebini, kakor po njeni naravnost klasični motivaciji. V motivaciji te naredbe se pred vsem »expressis verbis« na neutajljiv način priznava, da ima naš jezik pravico

do popolne ravnopravnosti na sodiščih; priznava se sposobnost našega jezika za sodno uradovanje; obeta se kolikor največ mogoče razširjenje slovenskega uradovanja. Končno pravi minister, da pričakuje, da bo razsvitljena praksa od več odprtih potov najboljšega našla in po njem korakala, — in z ozirom na to pravi, da naj se enkrat sodišča vsaj naredbe od leta 1862. strogo drže in jo izvršujejo!

Po jasnem besedilu in smislu te motivacije v jezikovnih naredbah od l. 1862. in 1882. ni videti maximuma naših jezikovnih pravic, temveč oni minimum, ki ga imajo sodišča strogo respektirati, in ki ima služiti za podlago daljnemu razvoju v smislu in v smeri razširjenja teh pravic do končne popolne ravnopravnosti.

Kako se ti naredbi dejanski izvršujeta, vam kaže položaj na Koroškem! Tu se je našla »razsvitljena« praksa, ki je pokazala slovenskemu jeziku pot — iz sodne dvorane ven!

Sicer pa to nikakor čudno ni, ako se pomisli, da velika večina onih sodnikov, ki bi po svoji službi morali slovenščine biti popolnoma zmožni, je ali prav nič ne znajo, ali pa jo le za silo tolčejo. (Klic: Res jel!) Ali ni pravi škandal, ako se na tako zvana slovenska svetniška mesta imenuje tudi Nemce, če le obljubijo, da se bodo v teku enega leta slovenščine naučili?! (Splošen smeh in ogorčenje; mejklici: »Čujtel!«) Vsakdo vé, da se tak gospod — zlasti potem ko je že enkrat svoj cilj dosegel — slovenščine ne bo učil, naučil pa že celo ne. Justična uprava sama sebe s takimi imenovanji slepi. Posledice takih imenovanj za pravosodje so pa naravnost pogubne in strašne. Taki jezikovno »kvalifikovani« gospodje sede potem v slovenskem senatu in sodijo slovenske stranke, pred njimi se pledira slovensko. Človek gre pred tako sodišče pravice iskat z občutki onega, ki gre pod vešala v veseli zavesti, da se mu hujšega ne more zgoditi, kakor da ga obesijo! In vrhtega so ti gospodje še sami reveži, ker se dolgočasijo na razpravah, ki jih ne interesujejo, ker jih — ne razumejo. Ali je potem čudno, če mrzijo slovensko uradovanje in če je skušajo kar največ omejiti?

Na deželnem sodišču v Celovcu imamo samo dva slovenščine v besedi in pisavi res popolnoma zmožna sodnika; dva

druga jo le za silo razumeta, tako da, ako me zelo pazljivo poslušata in se jaz potrudim kar največ mogoče razločno in priprosto pledirati, smem upati, da me razumeta; potem so še trije menda »kvalifikovani« svetniki, ki pa slovenščine ne znajo prav nič. — Avskultanta ni enega, ki bi bil slovenščine večč!

Na okrajnem sodišču v Celovcu tudi ni dosti boljše. Vender bi tu slovensko uradovanje ne delalo posebnih težav, ako bi bila volja in ko bi sodniki smeli. V zadnjem času sem na tem sodišču zasledil celo enega graškega kurzovca, ki zna še dosti dobro slovenski diktando pisati. Bilo je to o priliki, ko sem bil v neki kranjski pravdni zadevi za pričo zaslišan. Zahtevalo se je od mene najprvo, da moram nemški izpovedati; ko pa se le nisem hotel udati, je dotični sodnik, ki je sicer izvrstna duša, hitel predsednika vprašat, kaj mu je storiti. Čez precej časa pride nazaj in vesel mi naznani: »Bomo pa slovenski naredili!« (Splošen smeh po dvorani.) Revež je bil vesel, da je vstregel meni, odgovornost navzgoraj za to »uslugo« pa odvalil na predsednikove rame. Potem sva šla zapisnikarja iskat. Dobila sva »kvalifikovanega« pisarja, ki pa se je vidno prestrašil, ko mu je sodnik rekel: »Vi znate slovensko!« Kvalifikovan je in sedi na mestu, ki bi ga moral imeti Slovenec. Takih eksemplarov je pri nas na Koroškem »na tucate« videti; saj pri kompetencah vsak zna slovenski; spoznaš jih še le, ko jim treba pokazati, da res kaj znajo. No naš »kvalifikovani« se je to pot še dobro izrezal, pokazal nama je prej omenjenega kurzovca, in s tem je bil rešen. Kurzovec pa je slovenski zapisnik potem res prav dobro pisal — po mojem diktandu. (Smeh.)

Take so naše sodne razmere na Koroškem; sedaj mislim, da imate popolno podobo o njih. O ravnopravnosti slovenščine ni ne duha ne sluha več, samo trpi se jo še tam, kjer absolutno drugače ne gre. Kdor le količkaj nemški razume, se na sodišču ne sme več gerirati kot Slovenec!

Gospoda! V kritičnem položaju smo, ob robu stojimo popolnega propada! Zato Vas prosim in rotim: »Pomagajte nam, kakor veste in znate!« (Živahno ploskanje in odobravanje.)

